

Jan Otto Andersson, Olli Kangas

1. Inledning

DE NORDISKA LÄNDERNA är brett respekterade för sin universella socialpolitik. »Universalism» betyder i detta sammanhang att rätten till social trygghet grundas på antingen medborgarskap eller fast bosättning i landet. Social trygghet i centrala Europa – t.ex. Tyskland – är närmare knutet till personens position på arbetsmarknaden, medan bidragen i de anglosaxiska länderna – särskilt Australien och Nya Zeeland – är villkorliga och behovsbaserade (Esping-Andersen 1990; Korpi & Palme 1998). Situationen är kanske inte så kristallklar och behovsprövningen spelar en viss roll också i den nordiska modellen. Framför allt är minimiinkomsten behovsprövad i flera avseenden. (1) För att vara berättigad till bidrag måste personen, om ej oförmögen att arbeta, vara villig att acceptera lämpligt arbete eller genomgå lämplig utbildning. (2) Hon måste genomgå behovsprövning och är enbart berättigad till bidrag om hon kan visa att hon inte har tillgång till tillräckliga inkomster från andra källor. (3) Om hon kan få bidrag, liksom nivån på bidraget, beror på hennes hushållssituation – t.ex. om hon lever med en person som har tillräcklig inkomst eller ej. (4) Villkoren och nivån på bidraget kan variera beroende på var personen bor då bidragens administration anförtros åt kommunerna. Den garanterade minimiinkomsten är därför inte idealisk ur universell synvinkel. Den är inte ett bidrag – i likhet med t.ex. barnbidraget eller folkpensionen – som personen är berättigad till oberoende av hennes livsstil eller livssituation.

I början av 1990-talet drabbades både Sverige och Finland av en exceptionellt djup ekonomisk kris. Antalet personer i arbete minskade i båda länder med mer än en halv miljon mellan 1990 och 1994. I Finland uppgick den öppna arbetslösheten som högst till 18%. I Sverige sjufaldigades antalet arbetslösa och antalet personer

i aktiva arbetsmarknadsåtgärder åttafaldigades. Sedan dess har arbetslösheten fortsatt att vara det mest störande ekonomiska problemet. Antalet arbetslösa i Sverige var fyra gånger högre år 2002 än det var år 1990. Den finska arbetslöshetsnivån låg fortfarande på knappt 10%, dvs. mer än dubbelt så högt som den genomsnittliga nivån under 1980-talet. Den dramatiska förändringen på arbetsmarknaden har haft en normativ inverkan på välfärdsstatens fundament. Även om välfärdssystemens väsentliga kännetecken bibehållits, har det skett en förändring i riktning mot *workfare* (välfärd med krav på aktivering). Istället för att trygga fullsysselsättning med en traditionell keynesiansk expansion av den totala efterfrågan och den offentliga sektorn, satte regeringen i båda länder sitt hopp till åtgärder på utbudssidan.

För att få dem som inte täcktes av inkomstrelaterad arbetslöshetsförsäkring i arbete användes både morot och piska i form av nya incitamentsstrukturer och strängare aktiveringsåtgärder. Men eftersom massarbetslösheten har blivit kronisk har det blivit lättare att förbli arbetslös och försörd genom den villkorliga garanterade minimiinkomsten, om man så önskar. Dessa förändringar utmanar den traditionella nordiska universalismen, då full sysselsättning var ett villkor för en betydande del av denna. De långtidsarbetslösa tenderar att falla utanför »standardtrygghetssystemet» och försöken att återintegrera dem – i sig själv ett universalistiskt mål – har medfört mer stringent behovsprövning för socialbidragstagarna. Detta har i själva verket försämrat deras position som fullvärdiga medborgare.

Det mest renodlade universalistiska svaret på ett läge där vanliga jobb har blivit en bristvara skulle vara en ovillkorlig grundinkomst (*basic income*), definierad som »en statligt betald inkomst till varje fullvärdig samhällsmedlem, (1) även om hon inte är villig att arbeta, (2) oavsett om hon är rik eller fattig, (3) vem hon än bor med, och (4) oberoende av var i landet hon bor» (Van Parijs 1995, s. 35). Flera olika engelska uttryck har använts för denna typ av ovillkorliga och universella bidrag: *social dividend*, *universal grant*, *citizen's income*, och *citizen's wage*. Oftast använt i de nordiska länderna är det sista begreppet, »medborgarlön» på svenska och »kansalais-

palkka» på finska. Begreppet introducerades i en dansk bok *Uppror från mitten*, som omedelbart blev en bästsäljare (Meyer et al 1981).

Det finns flera besläktade system som inte är rena grundinkomstsystem då de inte helt uppfyller alla fyra villkoren. Om vi accepterar ett »arbetsvillighetstest» skulle vi kunna satsa på en *participation income*, närmast översatt »deltagarinkomst» (DI) som föreslagits av Tony Atkinson. Om beloppets storlek relateras regressivt till personens (eller hushållets) inkomst, motsvarar systemet en negativ inkomstskatt (NI), dvs. engelskans *negative income tax*. Olika NI-system användes i lokala experiment i USA på 70-talet. Kräver vi att personen både tar arbete och att beloppet minskar med personens ökade inkomst, har vi ett generellt stöd till låginkomstarbeten, som t.ex. systemet med *Earned Income Tax Credit* i USA, närmast översatt med »arbetsrelaterad skattereduktion» eller »förvärvsrabatt». Om vi släpper efter på det tredje kravet kan grundinkomstbeloppet minskas för hushåll med flera vuxna. Detta skulle inte innebära en allvarlig förvrängning av grundinkomstidén, vilket inte heller ett avsteg från det fjärde villkoret, som nämns av Van Parijs skulle göra, så länge de regionala skillnaderna motiverades av t.ex. levnadskostnader.

En grundinkomst kan ses som en utvidgning av det ovillkorliga barnbidraget och folkpensionen som utgjort centrala delar i de nordiska välfärdsstaterna. Dock har idén om en grundinkomst endast blivit seriöst uppmärksammas i två nordiska länder – Danmark och Finland. Diskussionerna i Sverige och Norge har varit relativt sporadiska och utopiska (Andersson 2000). Medborgarlörens öde i Danmark har analyserats noggrant av Erik Christensen (2000). Han särskiljer två faser då idén rönt mycket uppmärksamhet: gräsrotsrörelsen, som var relaterad till »revolten från mitten» (*midteroprøret*) i början av 1980-talet, och faser när medborgarlönnen hamnade på den danska politiska agendan under åren 1992–1994. Bland orsakerna bakom misslyckandet att förverkliga denna idé nämner Christensen svårigheten att kombinera den visionära diskursen med diskursen om hur man skulle kunna rationalisera välfärdsstaten.

Skillnaderna mellan de svenska och finska attityderna till grundinkomst kan ses både i den intellektuella debatten och i de politiska partiernas aktiviteter. I Sverige har väldigt få författare föreslagit någon form av grundinkomst: Gunnar Adler-Karlsson i slutet av 1970-talet, Thomas Ehrenberg tio år senare och Lars Ekstrand på 1990-talet. Både Ehrenberg och Ekstrand skrev som om idén aldrig tidigare introducerats i Sverige. Alla tre förslagen framfördes på ett futuristiskt och utopiskt sätt. De såg en medborgarlön som ett medel till att radikalt transformera samhället men var samtidigt relativt kortfattade i sina analyser av den utveckling och de krafter som skulle främja deras visioner. Adler-Karlssons och Ekstrands idéer rönste viss uppmärksamhet men avvisades generellt (Andersson 1998; 2000).¹

Det är talande för det politiska klimatet i Sverige att Adler-Karlsson fick acceptera en ändring av hans boktitel från *Nej till full sysselsättning, ja till en materiell grundtrygghet* (*Nej til fuld beskæftigelse, ja til materiel grundtryghed*) till den mindre stötande *Tankar om den fulla sysselsättningen*. I den danska utgåvan användes originaltiteln. Rubriker som »Han drömmer om en medborgarlön», »Lättjans apostel provocerar» och »En medborgarlön skulle nära den undre världen», indikerar att mottagandet av Ekstrands böcker inte var entusiastiskt. Hans åsikter kritiserades av den ledande auktoriteten inom socialpolitik, Gunnar Wetterberg, som kallade idén »uppgivenhetens triumf».

Socialdemokraterna har varit de största försvararna av det existerande systemet som bygger på idén om full sysselsättning och ett system av inkomstrelaterade socialförsäkringar. Vänsterpartiet har också avfärdat idén om medborgarlön, men efterfrågat avsevärda arbetstidsförkortningar som en alternativ strategi. De tre mittenpartierna – Folkpartiet, Centerpartiet och Kristdemokraterna – har alla betonat behovet av en grundtrygghet men de har inte accepterat avvikelser från behovsprövningen. Moderaterna gynnar ett system med »generella individuella» bidrag som baseras på en tydlig motsvarighet mellan individens inbetalning och ersättning, kompletterat med strikt behovsprövning för dem med särskilda problem. Det

enda partiet som har varit seriöst intresserat av en medborgarlön är det gröna partiet – Miljöpartiet.

I Finland har både den akademiska och offentliga debatten samt de politiska partiernas intresse varit mycket bredare än i Sverige. Under 1980-talet mångfaldigades grundinkomst- och medborgarlönförslagen och fyra partier som tillsammans representerade ca 40% av de röstberättigade – Centerpartiet, Vänsterförbundet, Gröna förbundet och det nyliberala Ungfinska partiet – accepterade idén i sina politiska program. Vi ska nämna två exempel för att illustrera den finska situationen.

Osmo Soininvaara (representant för Gröna förbundet och socialminister under åren 2000–2002) har varit en outtröttlig förespråkare för någon form av grundinkomst. Sedan slutet av 70-talet har han utarbetat idén i ett flertal böcker och rapporter. *Hyvinvointivaltion eloonjäänmisoppi* (*En överlevnadslära för välfärdsstaten*) tilldelades priset för bästa ekonomiska bok 1994. I den fortsatte Soininvaara diskussionen om grundinkomst på ett konkret och detaljerat sätt. Den byggde på två rapporter som författaren hade skrivit för social- och hälsovårdsministeriet. Utgångspunkten i förslaget var en grundinkomst som differentierades efter hushållets sammansättning och motsvarade socialbidragets lägsta nivå. Inkomstskatten skulle bli 53%. Författaren föreslog två typer av villkorliga »tilläggsbidrag» (*lisätuki*) som supplement till grundinkomsten för speciella omständigheter. Dock förändrades hans argument jämfört med hans ursprungliga idéer. Han var nu intresserad av att skapa ett system som skulle förmå alla att bidra så mycket som möjligt till landets ekonomi och kritiserade explicit dem som förespråkade en medborgarlön i syfte att göra arbete mer frivilligt.

En annan framstående talesman för grundinkomsten är den förra finske ärkebiskopen John Vikström. I ett tal till de arbetslösa 1997 tog ärkebiskopen ställning för grundinkomsten på följande sätt:

»En grundinkomst skulle innebära ett uppmuntrande och inspirerande budskap till varje medborgare: Du är viktig, inte en börda utan en resurs. Du är viktig genom att vara en människa för andra. För det Du gör inom olika gemenskaper utan att för

det få någon särskild lön, bygger upp hela vårt samhälle.» (Citerad i Andersson 1998, s. 372)

I sin avhandling jämför Anita Mattila nio olika finska medborgarlönsförslag. Hennes referenser – som med få undantag refererar till den finska debatten – upptar inte mindre än 18 sidor (Mattila 2001).

Det mest uttalade motståndet mot en grundinkomst i Finland har varit arbetsgivarorganisationen (AFC, nu TT) och det nationella fackförbundet (*fackcentralen* – FFC). Båda var kritiska mot rapporten som sammanställdes av den officiella arbetsgruppen för socialförsäkringar 1986. Arbetsgivarorganisationen tolkade den föreslagna inkomstgarantin som en medborgarlön eftersom den inte var beroende av arbetsvilligheten. Den efterfrågade istället en mer selektiv socialpolitik. Enligt arbetarnas fackliga centralorganisation behövde rapporten göras om utifrån helt andra premisser. Den sociala tryggheten borde uppmuntra folk att arbeta och främja den fulla sysselsättningen. 1994 publicerade FFC en rapport om grundinkomst. Titeln *Mikä ihmeen perustulo?* översätts kanske bäst »Vad då för en grundinkomst?», vilket speglar den skeptiska attityden till idén. Om ett grundinkomstsystem infördes skulle samhällsutvecklingen gå mot låga löner och en låg utbildningsnivå – ett »skoputsarsamhälle» (Andersson 1998; 2000).

I denna studie fokuserar vi inte på diskussionens intensitet eller karaktär utan på vanliga medborgares åsikter. Finns det stora skillnader även i folkopinionen i Sverige och Finland? Hur reagerar folk i allmänhet på idéer relaterade till grundinkomst? Vilka former, om några, är mest populära? Vem stödjer och vem ogillar olika grundinkomstrelaterade system? Spelar de gamla politiska skiljelinjerna någon roll? Är det möjligt att förklara attityderna till grundinkomst genom att studera olika bakgrundsvariabler och människors åsikter kring orsaker till arbetslöshet och fattigdom?

Studien baseras på nationellt representativa attitydundersökningar utförda i Finland och Sverige. Opinionsinstitutet i Finland samlade i maj 2001 in data genom telefonintervjuer av 1000 respondenter som representerade den finska populationen i åldrarna

15–80 år. TEMO samlade in data för Sverige i juni 2002 och använde också telefonintervjuer av 800 svenskar från 16-års ålder. (För en närmare beskrivning av data, se Andersson och Kangas 2002.)

2. Idéer och frågorna

I VÅRA UNDERSÖKNINGAR försökte vi formulera frågorna så att de skulle gälla de två huvudtyperna av grundinkomst: den negativa inkomstskattmodellen och en ovillkorlig grund- eller medborgarinkomstmodell. Utöver dessa grundinkomstfrågor ställde vi fyra frågor genom vilka vi försökte fånga på vilket sätt människor skulle vilja uppmuntra arbete. I en av dessa frågor ville vi veta hur respondenterna reagerade på idén att ge de arbetslösa en grundinkomst som de kunde behålla även om de kunde tjäna extra inkomster. Ett positivt svar på denna fråga skulle kunna tolkas som ett stöd för en »deltagarinkomst» (*participation income*) enligt den typ som föreslagits av Atkinson (1998). Vi bad också respondenterna att ange den nivå på en månatlig grundinkomst som de tyckte skulle vara lämplig. Svaren på dessa fyra frågor anger hur populär en grundinkomst är.

De tre andra sätten för att uppmuntra arbete som vi frågade om var: 1) ett statligt stöd för låglönejobb; 2) striktare villkor för arbetslöshetsersättning; och 3) att skapa jobb – även utanför den ordinarie arbetsmarknaden – anpassade efter de arbetslösas kvalifikationer. Det första av dessa förslag har redan använts i USA i form av en arbetsrelaterad skattereduktion (*Earned Income Tax Credit*). Denna introducerades efter NI-experimenten på 1970-talet. Den andra och tredje frågan påvisar respondentens ställning gentemot *workfare* (välfärd med aktiveringskrav). Grundinkomst har fått stöd som ett alternativ till *workfare*, men några grundinkomstförslag har länkats till skapandet av arbeten i den informella eller »tredje sektorn», utanför den ordinarie arbetsmarknaden.

En fråga som ligger på lur i alla debatter om den rätta nivån av statlig inblandning i fördelningen av resurser genom olika välfärdsstatliga åtgärder, är i vilken grad individens behov uppfattas som rättfärdigat, eller hur ofrånkomliga de sociala riskerna är som beho-

vet härstammar från. Om vi ser behovet som oundvikligt på så vis att den lidande inte kan undkomma det genom sina egna handlingar, då kan vi i allmänhet stödja att hjälp ges. Om vi uppfattar svårigheterna som orsakade av människor själva blir vi strängare. De har själva ådragit sig sin olycka – varför skulle andra behöva hjälpa dem? (se t.ex. Kangas 2002). Istället ska de piskas till arbete. I sina studier av attityder kring selektivitet och universalism i Nederländerna, drog van Oorschot (1997; 1998) slutsatsen att den första fråga holländarna sannolikt skulle ställa innan de beviljade bidrag är: »varför är du behovande?» Två huvudsakliga svar erbjöds. Enligt det första ligger orsaken till behovet utom individens kontroll och därför bör också samhället bära huvudansvaret. Det andra svaret betonar individens val och att individen har sig själv att skylla. Utifrån tidigare studier tycks det rimligt att anta att dessa två aspekter, dvs. »samhällets skuld» och »individens skuld», spelar en avgörande roll för människors attityder till välfärdsåtgärder. Därför har vi också inkluderat dessa dimensioner i våra undersökningar för att se om de frambringar någon signifikant effekt på attityder till grundinkomst.

En annan syn på individens rättigheter och den offentliga maktens ansvar erbjuder Robert Nozicks (1974) s.k. »berättigandeteori/rättviseteori». Enligt Nozick är varje person berättigad till sin egendom såvida denna har införskaffats i enlighet med de rättvisepprinciper som gäller för införskaffande av egendom. Det är alltså den historiska processen som är viktig, dvs. det sätt på vilken man har skaffat sig sin egendom och sina andra tillhörigheter. Ingen som på ett lagligt sätt har skaffat sig sin egendom är skyldig att dela med sig av den. Om samhället och dess primära fördelning är rättvis, finns det av rättviseskäl ingen anledning att omfördela en gång till, dvs. rummet för statlig socialpolitik krymps (se Kangas 2000).

Philippe van Parijs (1992; 1995) preciserar i sin kritik Nozicks rättviseteori och hävdar att rätten till egendom bara fungerar i en sådan värld där resurserna och det samhälleliga som skall fördelas är obegränsade. Situationen förändras när man går över till ett sådant samhälle där resurserna är begränsade. Där är den enes fördel

den andres förlust. Med utgångspunkt i detta motiverar van Parijs med moralfilosofiska argument sin allmänna och villkorslösa basinkomstmodell.

Enligt van Parijs har alla människor samma rätt till resurserna på jorden och det mervärde som uppkommer när dessa utnyttjas. Alla borde också ha rätt och frihet att välja sin egen livsstil utan att gå miste om sin del av avkastningen av mänsklighetens gemensamma egendom, t. ex. naturresurserna. I sin bok *Real Freedom for All* (1995) hävdar van Parijs att det finns knappt om normala arbetsplatser i det moderna samhället. Förenklat kan man säga att en människas arbete innebär arbetslöshet för en annan. Därför befinner sig de som kontrollerar arbetsplatserna i en fördelaktig situation i jämförelse med andra människor. Genom att beskatta såväl införskaffad egendom som arbetsinkomster vill van Parijs finansiera en så hög och varaktig basinkomst som möjligt. Enligt honom skulle ett sådant system vara neutralt och rättvist både för dem som vill använda sin del av jordens resurser för att skapa sig en förmögenhet och för dem som kan nöja sig med ett anspråkslöst liv med hjälp av den lilla arvslotten. Enligt van Parijs rättviseteori har alltså alla rätt till en basinkomst.

I denna undersökning har vi emellertid inte haft möjlighet att lyfta fram dessa djupsinniga filosofisk-ideologiska motiveringar för människornas förhållande till idén om en basinkomst. Vårt mål är mycket mer anspråkslöst. Vi vill helt enkelt empiriskt klarlägga den allmänna åsikten om basinkomsten. Indirekt kan vi i och för sig ta ställning till rättviseteorin genom att undersöka om man vill garantera alla människor en arvslott och hur betoningen av samhälleliga missförhållanden versus individens egna val inverkar på attityderna till en basinkomst. Vi antar att de som lägger skulden på samhället (dvs. anser att den primära fördelningen inte är rättvis) stöder tanken om basinkomst mer ivrigt än de som skuldbelägger individen (och som alltså anser att den primära fördelningen är rättvis).

Vi var intresserade av hur olika bakgrundsvariabler inverkade på stödet för grundinkomst. Bland dessa har vi kön, ålder, utbildning, inkomst, bostadsort, socioekonomisk- och arbetsmarknadsstatus,

och i det svenska fallet facklig organisering och familjestorlek. Vi var särskilt intresserade om partitillhörighet påverkade attityderna till grundinkomst.

Våra frågor gällande individers attityder till grundinkomst och negativa inkomstskattmodeller löd:

1. Negativ inkomstskattmodell: Vad anser du om ett system där man kopplar ihop skatter och bidrag så att de som har mycket låga inkomster skulle få bidrag i stället för att betala skatt, dvs. en sorts "negativ inkomstskatt»? De vars inkomster är högre skulle betala skatt på normalt vis.
2. Grundinkomst: »Vad anser du om ett system som automatiskt skulle garantera en viss grundinkomst till alla fast bosatta i Sverige (Finland)?»
3. Om en sådan grundinkomst skulle införas i Sverige (Finland), hur hög tycker du att den då borde vara? Ange svar i kronor (mark) per månad .

Respondenterna fick välja mellan fem svarsalternativ: en mycket bra idé; en bra idé, en dålig idé, en mycket dålig idé, vet ej/ej svar . Beloppet på en ovillkorlig grundinkomst efterfrågades i finska mark eftersom det vid frågetillfället fortfarande var lättare för människor att tänka och räkna i mark än i euro. Ett annat frågebatteri formulerades som påståenden. Därför skiljer sig svarsalternativen lite. För frågorna 4–10 erbjöds svarsalternativ enligt: samma uppfattning: helt, delvis och annan uppfattning: helt, delvis samt vet ej/ej svar.

4. Grundinkomst som stöd för arbetslösa: Tycker du att man borde stimulera arbetslösa att skaffa sig ett jobb genom att betala en grundinkomst åt de arbetslösa, som hon/han skulle få behålla även om hon/han lyckas skaffa sig extrainkomster genom tillfälliga anställningar?
5. Tycker du att man borde stimulera arbetslösa att få jobb genom att med offentliga medel ge stöd till lågt avlönade jobb på den normala arbetsmarknaden?
6. Tycker du att man borde stimulera arbetslösa att skaffa sig ett jobb genom att begränsa möjligheterna att få arbetslöshetsun-

derstöd om den arbetslöse vägrar ta ett erbjudet jobb?

7. Tycker du att man borde stimulera arbetslösa att skaffa sig ett jobb genom att skapa jobb, också utanför den normala arbetsmarknaden, som är skraddarsydd för arbetslösa, men för vilka det betalas en lön som inte motsvarar de gängse lönerna?»

Frågor rörande individens (8 och 10) och samhällets skuld (9) konstruerades enligt:

8. Det är den arbetslöses eget fel att hon/han är arbetslös.

9. Arbetslösheten beror på brister i samhället

10. Fattigdom beror på att människorna inte anstränger sig tillräckligt.

Tidigare studier (t.ex. Rasinski 1989; Kangas 1998) om betydelsen av formuleringen av frågor indikerar att resultaten från attitydundersökningar är ganska känsliga för hur frågan formulerats eller ramats in. För att utvärdera i vilken utsträckning, om någon, som en eller några av våra frågor är formuleringskänsliga, inkluderade data från Finland också ytterligare ett urval bestående av 500 respondenter där två av våra tio frågor formulerades lite annorlunda. Vad det gäller bakgrundsvariablerna (ålder, kön etc.) var de två urvalen identiska. I det mindre urvalet med en alternativ formulering, presenterades grundinkomstfrågan enligt: (Medborgarlönfråga) »Vad anser du om ett system som automatiskt skulle garantera en viss grundinkomst (*medborgarlön*) till alla fast bosatta i Finland?» Den andra frågan med alternativ inramning handlade om attityder till striktare kvalificeringsvillkor: »Man borde stimulera arbetslösa att skaffa sig ett jobb genom att begränsa möjligheterna att få arbetslöshetsunderstöd om den arbetslöse vägrar ta ett erbjudet jobb *även om jobben inte motsvarar deras kvalificering.*»

3. En resultatöversikt

I **DETTA AVSNITT** presenterar vi våra resultat i tabeller i vilka vi jämför Sverige och Finland. I nästa avsnitt analyserar vi deras samband för att finna kausala förklaringar.

Negativ inkomstskatt (NI)

Den första frågan formulerades för att fånga in idén om en negativ inkomstskatt. Fraseringen var enligt följande:

»Vad anser du om ett system där man kopplar ihop skatter och bidrag så att de som har mycket låga inkomster skulle få bidrag i stället för att betala skatt, dvs. en sorts »negativ inkomstskatt»?
De vars inkomster är högre skulle betala skatt på normalt vis.»

	Sverige	Finland
Bra idé	43	74
Dålig idé	47	14
Vet ej	10	9

Grundinkomst (GI)

För det andra försökte vi konstruera en fråga som relaterade till en ovillkorlig grundinkomst tillgänglig för alla fasta invånare:

»Vad anser du om ett system som automatiskt skulle garantera en viss grundinkomst till alla fast bosatta?»

	Sverige	Finland
Bra idé	46	63
Dålig idé	48	32
Vet ej	10	5

»Deltagarinkomst»

Slutligen, i enlighet med Atkinsons idé (1998), försökte vi formulera en fråga som mäter respondentens stöd för att knyta en grundinkomst till ett »aktiveringstest» (*participation test*):

»Tycker du att man borde stimulera arbetslösa att skaffa sig ett jobb genom att betala en grundinkomst åt de arbetslösa, som

hon/han skulle få behålla även om hon/han lyckas skaffa sig extrainkomster genom tillfälliga anställningar?»

	Sverige	Finland
Samma uppfattning	44	79
Annan uppfattning	50	17
Vet ej	7	4

Oavsett frågans formulering är en majoritet av svenskarna kritisk till grundinkomsten, medan en majoritet i Finland stödjer alla tre former av en grundinkomst. Speciellt fästa är de vid en »deltagarinkomst», som behåller en koppling mellan grundinkomsten och villigheten att arbeta. När vi ändrade formuleringen av frågan om grundinkomst i det andra mindre finska urvalet och använde uttrycket medborgarlön uppkom en signifikant minskning i stödet. Likväl stödde en klar majoritet (59%) fortfarande idén.

I båda länder är skillnader mellan könen signifikanta och även ålder spelar en viss roll. Unga personer är mer entusiastiska än äldre. 59% av personerna i åldern 16–29 i Sverige stödjer en grundinkomst. I Finland stödjer 78% i ålderskategorin 15–24 en grundinkomst och en medborgarlön. I båda länder tenderar stödet att minska något med utbildning och ännu tydligare med inkomst. I Finland är studenter (80%, 78%) och arbetslösa (93%, 91%) starka anhängare av både den negativa inkomstkatten och en grundinkomst. Vi har inte uppgifter för dessa kategorier i Sverige, men båda inkluderas i gruppen »övriga» som ger tydligt stöd åt både en negativ inkomstskatt (52%) och en grundinkomst (54%). I båda länder finner man det starkaste stödet bland personer i låginkomst-hushåll och det starkaste motståndet i den högsta inkomstgruppen.

I båda länder tenderar personer som bor på landsbygden att stödja en grundinkomst. Skillnaden mellan städer och områden med låga invånarantal är något större i Sverige (44% och 57%) än i Finland (61% och 68%). I Sverige ger ensamstående föräldrar signifikant

mer stöd åt både en negativ inkomstskatt (58%) och framförallt en grundinkomst (69%). Vi har inte motsvarande siffror för Finland.

När vi tittar på partitillhörighet finner vi intressanta resultat.

Andel positiva svar efter politisk tillhörighet

<i>Sverige</i>			
Parti	NI	GI	DI
Moderaterna	29-	30-	40
Folkpartiet	43	51	50
Centern	42	32	47
Kristdemokraterna	45	42	38
Socialdemokraterna	47	52+	43
Vänsterpartiet	42	65+	47
Miljöpartiet	52	37	38

<i>Finland</i>			
Parti ²	NI	GI	DI
Samlingspartiet	63-	48-	73-
Centerpartiet	79	61	80
Övriga (kd, sfp, etc.)	83	59	89
Socialdemokraterna	82	60	74
Vänsterförbundet	86	85+	88
Gröna förbundet	82	70	92

(Signifikant skillnad markerat med + eller -)

I båda länderna tenderar de som röstar på de konservativa partierna att vara mer kritiska än de som röstar på andra partier. I Finland är Vänsterpartiets och Gröna förbundets supportrar de mest påtagliga anhängarna vilket är begripligt eftersom båda partier har gett stöd

åt idén i sina partiprogram. I Sverige är det relativa höga stödet från de djupa leden inom socialdemokraterna och vänsterpartiet (så väl som bland LO-medlemmarna) något överraskande eftersom båda partierna avfärdat grundinkomstinitiativ, medan miljöpartiet, som drivit idén inte verkar ha ett särskilt starkt stöd bland sina anhängare. I dessa fall sammanfaller inte partiets officiella linje med de inofficiella attityderna bland anhängarna.

Att finnarna tycker att idén är mer spännande än vad svenskarna tycker, blir uppenbart när man jämför det lägsta stödet i Finland med det starkaste stödet i Sverige. 63% av de konservativa finnarna gillar den negativa inkomstskattmodellen, medan bara 52% bland svenskarna som röstar på miljöpartiet gör det. 73% av de konservativa finnarna stödjer en deltagarinkomst, i kontrast till 50% av de svenska liberalerna. Däremot, vad gäller grundinkomst, slår stödet från det svenska vänsterpartiet stödet från alla de finska partierna, utom vänsterns och de grönas.

Arbetsrelaterad skattereduktion (Earned Income Tax Credit)

Vi formulerade också en fråga som vi tänkte skulle fånga upp attityderna till en amerikansk form av subvention till låginkomsttagare, en skattereduktion (*tax credit*) speciellt riktad till de »arbetande fattiga» (*working poor*).

»Tycker du att man borde stimulera arbetslösa att få jobb genom att med offentliga medel ge stöd till lågt avlönade jobb på den normala arbetsmarknaden?»

	Sverige	Finland
Samma uppfattning	49	66
Annan uppfattning	50	28
Vet ej	7	6

Skillnaden mellan svenskar och finnar upprepas när de frågas om subventioner riktade mot låglönejobb. Den arbetsrelaterade skatte-

reduktionen är ett mått på välfärd med aktiveringskrav (*work fare*), men det skulle kunna konstrueras på ett sätt som liknar en deltagarinkomst. I båda länder får en arbetsrelaterad skattereduktion mer stöd av kvinnor än av män, och bland yngre mer än äldre.

Striktare villkor

»Aktivering» är ett magiskt ord i den socialpolitiska diskursen. Den mörka sidan av aktiveringspolitiken är striktare kvalificeringskrav och piskor istället för morötter. I vår undersökning försökte vi kartlägga den här frågan genom att presentera följande påstående:

»Man borde stimulera arbetslösa att skaffa sig ett jobb genom att begränsa möjligheterna att få arbetslöshetsunderstöd om den arbetslöse vägrar ta ett erbjudet jobb».

	Sverige	Finland
Samma uppfattning	77	74
Annan uppfattning	22	24
Vet ej	2	2

Både svenskar och finnar föredrar skärpta åtgärder gentemot arbetslösa om de avböjer ett arbetserbjudande. När vi formulerade om frågan i det andra finska urvalet genom att fråga hur respondenten skulle reagera om det erbjudna arbetet inte motsvarade den arbetslösas kvalifikationer, dvs. att den arbetslösa hade högre kvalifikationer än vad som behövdes för det erbjudna jobbet. Acceptansen för att använda piskan i en sådan situation minskar men förblir fortfarande förvånansvärt hög (61%). Skillnaden mellan anställda och arbetslösa är stor: 75% respektive 39% i Finland. För Sverige tycks denna skillnad vara mindre eftersom gruppen »övriga» som inkluderar de arbetslösa, endast marginellt skiljer sig från genomsnittet.

Arbete i »tredje sektorn»

På samma vis ser många analytiker den »tredje sektorn» som en lo-

vande möjlighet att lösa problemet med långtidsarbetslöshet. Vi försökte belysa denna idéns popularitet genom att ställa följande fråga:

»Tycker du att man borde stimulera arbetslösa att skaffa sig ett jobb genom att skapa jobb, också utanför den normala arbetsmarknaden, som är skraddarsydd för arbetslösa, men för vilka det betalas en lön som inte motsvarar de gängse lönerna?»

	Sverige	Finland
Samma uppfattning	49	55
Annan uppfattning	43	36
Vet ej	8	9

Svenskar är något mer skeptiska till möjligheten att gå utanför den ordinarie arbetsmarknaden, medan finnarna ännu en gång skulle vara villiga att experimentera med idén.

»*Individen ansvarig för arbetslöshet*»

Som uttryckts ovan, kan bilden av de fattiga eller arbetslösa påverka människors attityder gällande lämpliga politiska åtgärder för fattigdomsbekämpning. Om arbetslöshet ses som ett individuellt problem orsakat av t.ex. dåligt uppförande, tenderar attityderna att vara strängare än om olyckan betraktas som orsakat av faktorer bortom individens egen kontroll. För att mäta dessa dimensioner ställde vi tre frågor.

»Det är den arbetslöses eget fel att hon/han är arbetslös.»

	Sverige	Finland
Samma uppfattning	16	14
Annan uppfattning	82	85
Vet ej	2	1

»*Samhället ansvarig för arbetslöshet*»

»Arbetslösheten beror på brister i samhället.»

	Sverige	Finland
Samma uppfattning	64	70
Annan uppfattning	32	27
Vet ej	4	3

»*Individen ansvarig för fattigdom*»

»Fattigdom beror på att människorna inte anstränger sig tillräckligt.»

	Sverige	Finland
Samma uppfattning	22	26
Annan uppfattning	75	71
Vet ej	3	3

Skillnaderna mellan de två länderna är försumbar vad det gäller dessa tre frågor. En stor majoritet bland både svenskar och finnar tenderar att lägga skulden för arbetslöshet på samhället snarare än på individen. Trots denna samstämmighet finns det intressanta och signifikanta skillnader mellan vissa grupper inom populationen. Det är mindre sannolikt att kvinnor lägger skulden på samhället än män. I Sverige är unga personer, personer enbart med grundskoleutbildning och personer som är medlemmar i facket mer benägna att lägga skulden på både individen och samhället. I Finland tenderar de yngsta och de äldsta, studenterna, bönderna och företagarna att lägga skulden på individen. De med låg utbildning lägger skulden både på individen och på samhället.

Grundinkomstens nivå

En avgörande fråga vid ett införande av ett grundinkomstssystem är nivån på bidragen. Vi frågade helt enkelt:

»Om en sådan grundinkomst skulle införas i Sverige (Finland), hur hög tycker du att den då borde vara?» (SEK eller FIM i euro)

Euro per månad	Sverige	Finland
Mindre än 500 (F) eller 550 (S)	16	33
500 (550) till 670 (F), 770 (S)	6	13
Mer än 670 (F) eller 770 (S)	46	25
Medel €/mån	970	620
(Inget förslag eller €0)	32%	39%

Tabellen visar andel av alla respondenter; alltså inklusive de personer som inte svarat eftersom de inte tyckte att grundinkomst vore någon bra idé. De som föreslagit en grundinkomst på €0 har utelämnats. Svenskar är tydligt mer generösa än finnar men medelvärdet i båda länderna är högt jämfört med existerande lägsta bidragsnivåer och beloppen (€250–€500) som föreslagits i de politiska debatterna. De högre nivåerna som föreslagits i Sverige är säkerligen delvis beroende av de genomgående högre nivåerna av social trygghet i Sverige, men de kan också reflektera medborgarlönedebuttens något mer utopiska kontext.

Generellt föreslår män och äldre personer en högre grundinkomst än kvinnor och de yngsta. I Finland stiger de föreslagna nivåerna med urbaniseringsgraden, medan detta inte tycks vara fallet i Sverige. I båda länderna föreslås de högsta beloppen av personer anslutna till vänstern, och de lägsta av personer anslutna till de Gröna.

4. Förklaring av attityder till grundinkomst

TABELLERNASOM PRESENTERATS här ovan gav en grov översikt av attityderna till grundinkomst. Vi kan fördjupa analysen genom

att titta på mer komplexa förhållanden mellan olika variabler. Kan vi förklara attityderna till grundinkomst genom att använda bakgrundsvariablerna och variablerna som uttrycker hur respondenter tenderar att lägga skulden på individen eller samhället? Hur relateras de föreslagna grundinkomstnivåerna till attityderna till grundinkomst och till bakgrundsvariablerna?

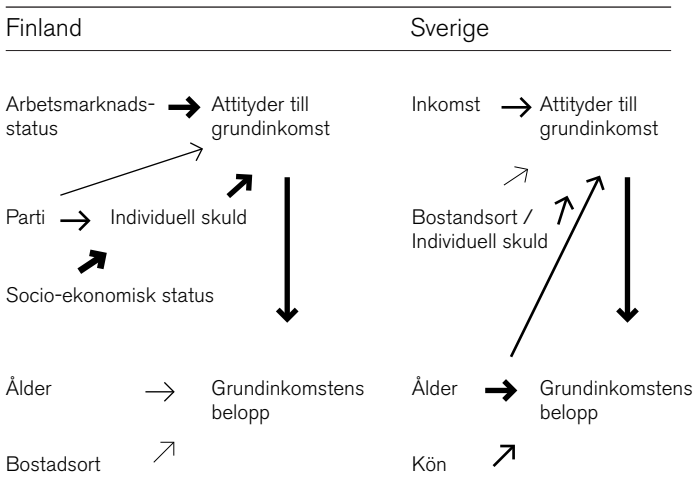
Genom att använda svaren på NI-, GI- och DI-frågorna konstruerade vi ett additivt index för att mäta attityden till grundinkomst: »ATTIBAS». Eftersom svaren på dessa tre frågor har olika faktorladdningar i båda länder, beräknade vi ATTIBAS som en summa av attityderna till NI, GI och DI. Minimi- och maxmått för ATTIBAS kodades från 1 (den mest negativa attityden) till 7 (den mest positiva attityden).

Vi konstruerade också ett annat sammansatt mått »INDIBLAM» genom att använda två frågor relaterade till individens skuld. Detta mått sträcker sig från 1 (minst skuld tillskrivs individen) till 5 (mest skuld tillskrivs individen). Vi inkluderade inte frågan om samhällets skuld i detta sammansatta mått eftersom dess faktorladdningar var förvånansvärt låga för båda länder.

Efter dessa omvandlingar analyserade vi data med hjälp av stig-analysmetoder. Genom att använda variansanalys i varje »steg», letade vi förklaringsmodeller som å ena sidan gav högsta förklaringsvärdet och å andra sidan enbart inkluderade statistiskt signifikanta variabler. Efter mycket experimenterande kunde vi inte finna en struktur som var adekvat för båda länder (en anledning var att data för arbetsmarknadsstatus inte fanns tillgänglig på exakt samma sätt i båda länder). Vi började med att leta variabler som skulle »förklara» ATTIBAS även om man kan ifrågasätta huruvida detta är en kontinuerlig variabel. En variabel som var signifikant för båda länder var INDIBLAM och vi provade också förklaringar för denna variabel (som bara antar fem värden). I det finska fallet tycks både partitillhörighet och socioekonomisk status förklara delar av variansen i INDIBLAM. Vi använde sedan ATTIBAS och andra variabler för att förklara de föreslagna nivåerna av grundinkomst. Denna analys har sina nackdelar och förklaringsvärdet tenderar att vara lågt.

Vi tycker emellertid att det är värt att rapportera resultaten. Sambanden är inte konstraintuitiva och de pekar på några intressanta skillnader mellan Finland och Sverige. De två förklaringsmodeller vi slutligen valde är de två som presenteras i Figur 1. Pilarnas tjocklek representerar signifikansen av varje förklaringsförhållande.

Figur 1. Förklaringsmodeller för grundinkomst i Finland och Sverige.

Förklaringsgraden är något högre i det finska fallet. En anledning kan vara att vi i det svenska fallet inte kan separera de arbetslösas svar. I Finland är arbetsmarknadsstatus- och individuell skuld-variablerna goda prediktorer på attityder till grundinkomst. I Sverige är inkomst och ålder de bästa prediktorerna (låg inkomst eller ung ålder ökar positiv attityd till grundinkomst). Det är möjligt att inkomst och ålder i Sverige delvis sammanfaller med arbetsmarknadsstatusvariabeln i Finland. I Sverige ökar förklaringsvärdet med antingen individuell skuld-variabeln eller bostadsort. Att tillskriva individen skuld eller att bo i städer minskar positiv attityd till

grundinkomst. I Finland inverkar socioekonomisk status enbart indirekt genom individuell skuldsättning.

I Finland påverkar partitillhörighet attityd till grundinkomst både direkt och indirekt genom skuldsättandet. I Sverige kunde vi inte finna något liknande samband. Detta kan bero på att debatten i Finland har skiljt sig från den i Sverige. De politiska partierna har antingen gett stöd åt eller avvisat idén. Vi finner också i det finska fallet att de som med säkerhet skulle rösta på ett visst parti också tenderade att instämma starkare med partiets linje i frågan om grundinkomst (jämfört med de mer ljumma anhängarna av samma parti).

I båda länder finns ett starkt samband mellan de föreslagna grundinkomstbeloppen och intensiteten i den generella attityden till grundinkomst. Ålder inverkar på det föreslagna beloppet av grundinkomst i båda länder. Unga människor är nöjda med en lägre nivå. Så också kvinnor i Sverige och personer som bor på landet i Finland.

5. Varför lockas finnarna mer av grundinkomst än svenskarna?

FINNARNAS LOCKAS PÅTAGLIGT mer av grundinkomst än svenskarna. Anledningarna kan sökas på individnivå men det är uppenbart att det måste finnas någon viktig skillnad i den ekonomiska, sociala och politiska situationen som skulle kunna förklara varför grundinkomst både diskuterats mer intensivt och vinner större folkligt stöd i Finland. Det finns ett par relativt uppenbara anledningar bakom attitydskillnaderna mellan Finland och Sverige. Den första är relaterad till det svenska socialdemokratiska partiets hegemoni och den andra är relaterad till den relativa framgången för den svenska välfärdsstaten.

Även om denna studie visar att de djupa leden inom socialdemokraterna inte är särskilt kritiska till grundinkomst (GI) – i Sverige är de t.o.m. relativt välvilligt inställda till idén – så har socialdemokratiska partier varit avogt inställda till alla former av grundinkomstförslag. Både SAP i Sverige och SDP i Finland har betraktat grundinkomst som ett brott mot två grundläggande principer: »arbetslinjen» och »inkomstborfallsprincipen». Dock har socialdemo-

kraternas relativa inflytande i Sverige alltid varit mycket starkare än SDPs i Finland. Röststödet för finska SDP har vanligtvis bara varit hälften så stort som stödet varit för dess svenska motsvarighet SAP. De har därför alltid varit benägna att ingå koalitionsregeringar, medan SAP sedan 1930-talet för det mesta kunnat regera ensamma. I Finland har centerpartiet varit lika starka som Socialdemokraterna, och Vänsterförbundet (tidigare Demokratiska förbundet för Finlands folk som inkluderade kommunisterna) har tävlat utifrån en mer jämlik position. Både Centerpartiet och Vänsterförbundet har traditionellt tenderat att stödja universella bidrag.

Den andra uppenbara anledningen till att grundinkomsttiden mottagits så annorlunda är att den svenska välfärdsstaten är äldre och mer sakrosankt än den finska, och att Sverige – tills nyligen – inte plågats av massarbetslöshet. Bidragsnivåerna har generellt varit högre i Sverige. De är också mer starkt relaterade till inkomstbortfallsprincipen – »standardtryggheten». Den inkomstrelaterade arbetslöshetsförsäkringens bidrag – som administreras av fackförbunden – har täckt ungefär 85% av tidigare bruttointkomster. I Finland är motsvarande siffra 60%. Dagsersättningen till oförsäkrade har också varit mer generös i Sverige. Det skulle därför vara mer kostsamt att i Sverige förändra systemet till ett grundinkomstsystem.

Sverige lyckades undvika öppen massarbetslöshet fram till början av 1990-talet. Detta uppnåddes genom omsorgsfull makroekonomisk politik, aktiv arbetsmarknadspolitik och en snabb tillväxt inom den offentliga sektorn. I Finland uppkom massarbetslöshet 1976. Den minskades gradvis fram till slutet av 1980-talet, men från 1991 och framåt, har massarbetslöshet varit den finska ekonomins huvudsakliga gissel. Trots sju års snabb ekonomisk tillväxt ligger fortfarande arbetslöshetsnivån på ca 10%. Arbetslösheten i Sverige har inte kuvats, men uppgår bara till hälften av Finlands nivå.

Sverige anses vara typexemplet på en socialdemokratisk och universell välfärdsstat, vars kännetecken är »det avsiktliga försöket att marginalisera betydelsen av behovsprövade bidrag» (Esping-Andersen 1999, s. 78). Det kan därför tyckas märkligt att de flesta svenskar varit så reserverade och många också öppet fient-

liga till idéer om en ovillkorlig grundinkomst. En paradoxal anledning kan emellertid vara att den svenska välfärdsmodellen varit så framgångsrik eller lyckosam. Varför stödja en radikal förändring när Sverige redan lyckats skapa den bästa av alla existerande välfärdsmodeller? Dessutom, som Esping-Andersen uppmärksammar, »nordisk välfärds- och arbetsmarknadspolicy har alltid varit inbäddade i termer av ›produktivism›, dvs. maximerandet av medborgarnas produktiva potential» (ibid. 80). Det fundamentala värdet av en grundinkomstmodell är individuell frihet snarare än ett mer kollektivistiskt skäl att göra alla till aktiva produktiva medborgare. Det har alltid funnits ett drag av välfärd med aktiveringskrav (*workfareism*) i de nordiska välfärdsmodellerna, även om detta ligger långt ifrån den amerikanska strävan efter att kommodifiera arbete. Att detta drag är starkare i Sverige än i Finland kan ses utifrån det faktum att trots den mycket lägre arbetslöshetsnivån, befanns i medeltal 3,8% av svenskarna i aktiva arbetsmarknadsåtgärder, jämfört med 2,5% av finnarna. 1,7% av finnarna hade »arbetslöshetspension» (*unemployment pension*) – en i Sverige icke-existerande välfärdsåtgärd. Dessutom, lämnar svenskarna arbetsmarknaden vid en mycket högre ålder; istället använder de ivrigt det generösa sjukförsäkringssystemet (Hytti 2002).

Trots att finländarna är positivt inställda till tanken om grundtrygghet, präglas också deras själsliga landskap av ett starkt arbetsetos eller en viss meritokratism. Var och en skall alltså få vad den förtjänat. Denna attityd tar sig uttryck i att finländarna nog godkänner sådana sociala förmåner som är beroende av arbetsår, arbetsinsats och erlagda försäkringsavgifter. Däremot är man betydligt mer reserverat inställd till inkomstrelaterade förmåner (se Ervasti & Kangas 1995; Forma & Kangas 1999). Det finns ett antal skäl till detta.

Allt som allt skiljer sig åsikterna om en basinkomst sig mycket från varandra om man jämför Finland och Sverige. En orsak har att göra med arbetslösheten. I de fall då arbetslösheten är hög är det mer aktuellt med en basinkomst än då alla människor har arbete. En annan orsak är förknippad med utkomstsystemen för ar-

betslösa, som är bättre i Sverige. För det tredje kan det vara så att svenskarna uppfattade hela tematiken som mer heltäckande än finländarna och tänkte sig att systemet med basinkomst skulle ersätta det övriga socialskyddet. Detta kunde förklara både att svenskarna hade högre krav på basinkomsten och kanske en svalare inställning. Det kan hända att också finländarna hade haft ljummare åsikter om man hade preciserat basinkomstfrågorna och presenterat basinkomsten som ett tydligt ersättande alternativ till socialskyddet. En fjärde orsak till skillnaderna beror på en mer allmän retorisk-kulturell faktor som avspeglas i attityderna till inkomstrelaterade förmåner. I Sverige grundar sig inkomstrelateringen på ett tydligt försäkringstänkande som motiveras av de inom den svenska socialpolitiken centrala begreppen standardtrygghet och inkomstbortfallsprincipen. Begreppen är så hegemonistiska att de tydligt präglar de svenska åsikterna. Svenskarna anser att socialskyddet bör kompensera inkomstbortfallet. I Finland har dessa begrepp inte samma genomslagskraft. Däremot talar vi hos oss om inkomstrelaterade förmåner. I Finland anser man i märkbart större utsträckning att inkomstfördelningen är orättvis (se Forma 1999; Kangas 2000). Det är alltså inte konstigt att alla de förmåner som upprepar den inkomstfördelning som upplevs som orättvis får ett sämre gensvar i Finland och mindre legitimitet. Också utgående ifrån detta kan man alltså betrakta det som förståeligt att finländarna allt som allt är mer positivt inställda till en basinkomst än svenskarna. *Perusvirtanen* förespråkar grundtryggheten mer än Medelsvensson.

Här återgår vi i vår diskussion till Nozick och van Parijs rättvise-teori. Om samhället betraktas som rejält och rättvist finns det inget behov av vare sig basinkomst eller några andra stora socialpolitiska system. Däremot förutsätter, enligt van Parijs, just arbetslöshet och samhällelig lottlöshet och utslagning någon form av basinkomst med vilken också de sämre lottade garanteras en del av det mänskliga arvet. På denna punkt verkar finländarna stöda van Parijs mer än Nozick. Här är det ändå till stor del fråga om retorik. Vem får definiera vad arbetslöshet eller överlag en sämre ställning i samhället innebär? Beror problemen på individen själv eller på missförhål-

landena i samhället? Det är här fråga om en hegemonistisk kamp om makten över orden som kraftigt inverkar på attityderna till såväl basinkomsten som den övriga socialpolitiken.

Med glimten i ögat tänkte vi avsluta genom att erbjuda en anorlunda förklaring till varför grundinkomst är mer populär i Finland än i Sverige. Enligt experter på företagskulturer, finns det en märkbar skillnad mellan de två länderna. I Sverige är det nödvändigt att vara delaktig och ha stöd av kollektivet. Inga beslut tas utan långa diskussioner och uppnådd konsensus. I Finland är ledarstilar mer individualistiska. Man tillåts vara mer idiosynkratisk och ändra åsikt utan att inlåta sig i långa diskussioner. Att vara »byfånen» – »*kylähullu*» – är hedervärd i Finland, medan det i Sverige definitivt inte är rekommenderbart. Finnar tycker det är spännande med nya tekniska lösningar och tycks vara mindre rädda för plötsliga förändringar. Svenskar är välkända för sin pragmatiska inställning och försiktighet.

Grundinkomst välkomnas antagligen mest i ett samhälle som på en och samma gång är både individualistiskt och solidariskt. Det krävs en speciell kombination av värderingar som tillåter medborgare att göra okonventionella val, samtidigt som deras grundinkomststrygghet är ovillkorligt garanterad av staten.

→

Jan Otto Andersson är docent vid Institutionen för samhällsekonomi och statistik, Åbo Akademi

Olli Kangas är professor vid Socialforskningsinstitutet, Köbenhavn

Noter

1 Relativt sentida finns ett växande akademiskt intresse för grundinkomst i Sverige. Nanna Kildal har redigerat en antologi på temat. Simon Birnbaum (2001) och Per Janson (2002) har presenterat intressanta bidrag rörande grundinkomst i form av en magisteruppsats och en doktorsavhandling.

2 I Finland representeras de konservativa av Samlingspartiet och partibeteckningarna kd och sfp avser Kristdemokraterna och Svenska folkpartiet.

Referenser

- ANDERSSON, JAN OTTO, »Inkomst utan arbete? Debatten om medborgarlön i Finland och Sverige», *Historisk Tidskrift för Finland*, nr 2, 1998, s. 356–377.
- ANDERSSON, JAN OTTO, »The History of an Idea: Why did Basic Income Thrill the Finns but not the Swedes?», i Robert van der Veen & Loek Groot (red), *Basic Income on the Agenda*, Amsterdam: Amsterdam University Press 2000, s. 224–237.
- ANDERSSON, JAN OTTO & KANGAS, OLLI, »Perustulon kannatus Suomessa» (Stödet för en grundinkomst i Finland), *Yhteiskuntapolitiikka*, vol 67, nr 4, 2002, s. 293–307.
- ATKINSON, ANTHONY B., *Poverty in Europe*, Oxford: Blackwell 1998.
- BIRNBAUM, SIMON, *Inkomst utan arbete: En undersökning av argument för en oivillkorlig grundinkomst åt alla*, Magistersuppsats, Stockholms universitet, Statsvetenskapliga institutionen, 2001.
- CHRISTENSEN, ERIK, BORGERLØN: *Fortællinger om en politisk idé*, Hovedland: Højbjerg 2000.
- Den nya sociala frågan: *Om arbete, inkomst och rättvisa*, Nanna Kildal (red), Göteborg: Daidalos 2000.
- ESPING-ANDERSEN, GØSTA, *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, Cambridge: Cambridge University Press 1990.
- ESPING-ANDERSEN, GØSTA, *Social Foundations of Post-industrial Economies*, Oxford: Oxford University Press, 1999.
- FORMA, PAULI, *Interests, Institutions and the Welfare State: Studies On Public Opinion Towards The Welfare State*, Helsinki: Stakes, 1999.
- FORMA, PAULI & KANGAS, OLLI, »Need, Citizenship or Merit: Public Opinion on Pension Policy in Australia, Finland and Poland», i Svallfors Stefan & Taylor-Gooby, Peter (reds.), *The End of the Welfare State: Responses to State Retrenchment*, London: Routledge 1999, s. 161–189.
- HYTTI, HELKA: »Miksi ruotsalaiset ovat sairaita mutta suomalaiset työttömiä?» (Varför är svenskarna sjuka men finnarna arbetslösa?), *Yhteiskuntapolitiikka*, vol. 67, nr 4, 2002, s. 333–345.
- JANSSON, PER, *Den huvudlösa idén: Medborgarlön, välfärdspolitik och en blockerad debatt*, Lund: Arkiv 2003.
- KANGAS, OLLI, »Self-Interest and the Common Good: The Impact of Norms, Selfishness and Context in Social Policy Opinion», *Journal of Socio-Economics*, vol. 26, nr 5, 1997, s. 475–494.
- KANGAS, OLLI: »Muurahaiset ja heinäsiirikka: australialaisten ja suomalaisten mielipiteet oikeudenmukaisista sosiaalieduista» (Myrorna och syrsan: australiensiska och finska uppfattningar av rättvisa sociala förmåner), *Yhteiskuntapolitiikka*, vol. 65, nr 5, 2000, s. 406–421.
- KORPI, WALTER & PALME, JOAKIM, »The Paradox of Redistribution and Strategies of Equality», *American Sociological Review*, vol. 63, 1998, s. 661–687.
- MATTILA, ANITA, *Tarvitaanko perustuloa? Suomalaisten kansalaistulo-, kansalaispalkka-*

- ja perustulomallien teoreettinen analyysi* (Behövs grundinkomst? Teoretisk analys av medborgarinkomst, medborgarlön och olika grundinkomstmodeller i Finland), doktorsavhandling, Kuopion yliopisto, 2001.
- MEYER, NIELS I., PETERSEN, HELVEG & SORENSEN, VILLY, *Revolt from the Center*, London: Marion Boyars, 1981.
- RASINSKI, KENNETH, »The Effect Of Question Wording On Public Support For Government Spending», *Public Opinion Quarterly*, vol. 53, 1989, s. 388–394.
- VAN OORSCHOT, WIM, *Who Should Get What, And Why? On Deservingness Criteria And the Conditionality of Solidarity Among The Dutch Public*, Working Papers 04, Onderzoekschool Arbeid, Welzijn, Sociaal Economisch Bestuur, Tilburg 1997.
- VAN PARIJS, PHILIPPE, *Real Freedom for All: What (if anything) Can Justify Capitalism?*, Oxford: Clarendon Press 1995.